

свобод до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. Тут же зазначено, що кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Спроби сформулювати визначення способам захисту мають місце у правовій науці. Так, на думку Г. Єрмоєнко, способи захисту цивільних прав та інтересів – це закріплені законодавством матеріально-правові заходи примусового характеру, за допомогою яких здійснюється вплив на зобов'язану особу щодо встановлення, визначення порушених, невизнаних або оспорюваних цивільних прав [5, с. 789].

У будь-якому разі, робота над систематизацією спеціальних способів захисту права власності не може вважатися завершеною і потребує уваги науковців.

Бібліографічні посилання

1. Цивільне право: підручник : у 2 т. / В.І. Борисова (кер. авт. кол.), Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін. ; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. – Х. : Право, 2012. – Т.1. – 656 с.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>
3. Цивільне право України : у 2-х кн. : підручник / ред. І. О. Дзера, Н. С. Кузнєцова. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – Кн. 2. – 784 с.
4. Цивільне право України (Загальна частина) : навч. посібник / кол. авт. – К. : Хай-Тек Прес, 2013. – 432 с.
5. Енциклопедія цивільного права України / відп. ред. Я. М. Шевченко. – К. : Ін Юре, 2009. – 952 с.

Обушенко Н.М.

канд. юрид. наук,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін ДДУВС

ФАКТИЧНІ ОБСТАВИНИ ЯК ПЕРШООСНОВА ПЕРШОЇ СТАДІЇ ПРАВАЗАСТОСОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Для того щоб більш детально зрозуміти сутність стадій правозастосування, проаналізуємо дефініцію поняття «стадія». У словниковій літературі стадія визначається як певний момент, етап, період у житті, розвитку когось, чого-небудь, які мають свої якісні особливості [1, с. 445].

У юридичній літературі дуже часто застосовується категорія процесуальної стадії. У кримінально-процесуальному праві під стадією розуміють порівняно самостійні частини кримінального процесу, водночас, вони взаємопов'язані та становлять єдину систему кримінального процесу. Кожна зі ста-

дій має свої конкретні завдання та особливості, які характеризуються певною сукупністю процесуальних дій та визначеним колом учасників [2, с. 10–11]. У сфері цивільного процесу стадія розуміється як сукупність процесуальних правовідносин і дій, об'єднаних найближчою метою [3, с. 256].

Отже, спираючись на вищевикладене, можемо зробити висновок, що стадія правозастосування – це певна сукупність однорідних дій, що вчиняються у певній послідовності та поєднані єдиним завданням, на виконання якого вони спрямовані. Правозастосування має бути оперативним та раціональним, тобто здійснюватися у найкоротші строки (але без втрати якості) та максимально відповідати ситуації, що склалася. Правозастосовна діяльність у кожному конкретному випадку має складатися лише з тих етапів (групи дій), які є необхідними для адекватного вирішення того чи іншого юридичного питання. Тому, з нашої точки зору, очевидно, що інколи процес застосування норм права може і не мати якоїсь однієї або декількох яскраво виражених стадій, особливо коли ситуація не вимагає від правозастосовного органу заглиблення у сутність справи, і може бути вирішена у три етапи, тобто: встановлюються фактичні обставини справи, потім підбирається необхідна юридична норма та приймається відповідний правозастосовний акт. При цьому суб'єкт правозастосування діє, так би мовити, автоматично, не вдаючись до глибинного аналізу юридичної ситуації та норми права, що застосовується.

З нашої точки зору, дії, спрямовані на забезпечення виконання положень правозастосовного акту, слід віднести до допоміжних чи факультативних дій. Адже, по-перше, як правило, суб'єкти, що здійснюють застосування норм права та контролюють виконання його наслідків, – це різні суб'єкти. Тобто правозастосовна функція відповідного компетентного органу завершується винесенням відповідного акта. У цей же час активізуються відповідні контрольні-наглядові повноваження інших суб'єктів, що повинні спостерігати за виконанням цих актів, зокрема у сфері трудових правовідносин. Звісно, можна вказати на той факт, коли роботодавець, як суб'єкт правозастосування та у більшості випадків зацікавлена особа, самостійно здійснює контроль за виконанням правозастосовних актів. Однак такі дії мають, як ми вже зазначили, допоміжний характер, оскільки увесь правозастосовний процес вже відбувся, а нагляд та контроль спрямовані на забезпечення його наслідків. Крім того, процес забезпечення виконання положень правозастосовних актів також може супроводжуватися випадками застосування правових норм, наприклад, притягнення особи до відповідальності в разі порушення нею розпорядження роботодавця чи невиконання рішення суду. З урахування усього вищевикладеного, вважаємо, що немає об'єктивних підстав для включення дій із забезпечення виконання акту правозастосування до правозастосовного процесу в якості окремої стадії.

Отже, на підставі вищевикладеного матеріалу, вважаємо, що у сфері трудового права слід виділити такі стадії правозастосування:

1. Встановлення та вивчення фактичної основи справи.

2. Встановлення юридичної основи справи:

а) обрання тих нормативно-правових актів та норм трудового права, які мають бути застосовані у даному випадку;

б) аналіз відібраного з метою використання у правозастосовній діяльності нормативного матеріалу;

3. Винесення рішення, його документальне оформлення до доведення до відома зацікавлених осіб.

Перша стадія є дуже важливою, оскільки саме від того, наскільки правильно правозастосовний орган встановить усі фактичні обставини, багато у чому залежить якість усієї подальшої правозастосовної діяльності. Фактичні обставини являють собою певну сукупність життєвих обставин, які або прямо передбачаються гіпотезою тієї чи іншої норми трудового права та вимагають владного втручання компетентного органу, або не вказуються у ній, проте в силу своєї специфіки вимагають від суб'єкта правозастосування визнання їх як юридичного факту та вчинення у зв'язку із цим відповідних правозастосовних дій. З цього можна зробити цілком закономірний висновок, що саме наявність певних фактичних обставин є першоосновою правозастосовної діяльності, адже якщо їх не буде, відпаде й необхідність здійснювати усі подальші дії: обирати необхідні норми, аналізувати їх та ін.

Дана стадія за своєю сутністю дещо нагадує те, що називають у кримінальному чи цивільному процесі доказуванням.

Доказування – це пізнавальна і розумова діяльність суб'єктів доказування, яка здійснюється в урегульованому правом порядку і спрямована на з'ясування дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін, встановлення певних обставин шляхом ствердження юридичних фактів, зазначення доказів, а також подання, прийняття, збирання, витребування, дослідження і оцінки доказів. Отже, мета доказування – з'ясування дійсних обставин справи [4, с. 128]. На особливому значенні першої стадії правозастосування та її зв'язку із процесом доказування наголошує і О.Ф. Скакун. Вона пише, що встановлення фактичних обставин справи (юридична кваліфікація фактичних обставин) – це стадія підготовча, але надзвичайно відповідальна, оскільки іноді має вирішальне значення [5, с. 392]. Далі дослідниця наводить три етапи (підстадії), характерні для процесу встановлення фактичної основи справи, а саме: 1) встановлення юридичних фактів і юридичного (фактичного) складу. Це можуть бути головні факти (тобто факти, що підлягають доведенню) і факти, що підтверджують головні, але обов'язково у тому обсязі, як того вимагає нормальне вирішення юридичної справи. У деяких випадках коло обставин, що підлягають встановленню, позначене у законі; 2) встановлення фактичних обставин справи здійснюється за допомогою юридичних доказів; 3) встановлення фактичних обставин справи відбувається через доведення – творчу діяльність з встановлення і надання доказів, участь в їх дослідженні та оцінці. Доведення дозволяє відтворити той чи інший фрагмент дійсності, реконструювати обставини з метою встановлення істини для застосування норм

права [5, с. 392–393].

Складність першої стадії правозастосування полягає ще й у тому, що суб'єкт правозастосування, як правило, не може спостерігати фактичні обставини справи безпосередньо, тому що вони належать до минулого. Тому вони підтверджуються доказами – слідами минулого, які мають матеріальний чи нематеріальний характер і зафіксовані в документах (показання свідків, протокол огляду місця події, висновок експерта та ін.). У свою чергу, докази повинні відповідати таким вимогам: вірогідність – залучення і аналіз лише тих фактів, які мають значення для справи, що розглядається; обґрунтованість – використання лише зазначених процесуальними нормами засобів доведення; повнота – встановлення усіх даних, які мають значення для справи, що розглядається [6, с. 66–67].

Цікавою з приводу першої стадії правозастосування видається думка В. Попова, який пише, що на стадії встановлення фактичних обставин справи виділяються підстави виникнення правозастосовного процесу і підстави застосування норм трудового права, які поділяються на: 1) необхідні та 2) можливі [7, с. 41]. Далі автор зазначає, що, встановлюючи фактичні обставини справи, правозастосовний суб'єкт доходить до таких висновків:

- про відсутність фактів і правових зв'язків; про наявність фактів і про відсутність правового зв'язку у даних суб'єктів; про наявність правового зв'язку типу право-право або правовідносини; про наявність правового зв'язку типу право-обов'язок або правовідносини; про наявність правового зв'язку типу обов'язок-обов'язок або правовідносини; про наявність складного правового зв'язку або правовідносин (наприклад, коли право по відношенню до одного суб'єкта кореспондує обов'язки перед іншими особами) [7, с. 41].

З нашої точки зору, фактичні дані можна поділити на головні (чи основні) та факультативні. Головні фактичні обставини – це ті, які в обов'язковому порядку тягнуть вчинення тих чи інших правозастосовних дій, тому їх чітке визначення має найбільше значення. Як правило, коло таких обставин прямо передбачається гіпотезою норм трудового права.

Положення наведених норм дають досить чітке уявлення про те, які саме обставини слід встановити, для того щоб сформувати фактичну основу справи та здійснити на їх підставі відповідні правозастосовні дії.

Що ж стосується факультативних обставин, то вони, як правило, мають допоміжний характер і можуть встановлюватися суб'єктом правозастосування з метою уточнення та конкретизації тих чи інших основних обставин. Переважно такі обставини прямо не передбачаються у нормах трудового права, необхідність їх встановлення визначається суб'єктом правозастосування на власний розсуд.

Визначивши певне коло фактичних обставин, правозастосовний суб'єкт починає їх зіставлення з нормою трудового права. Тобто спочатку він окреслює коло фактичних обставин та аналізує їх окремо від норм трудового

права, що будуть застосовуватися, а вже наступним кроком є їх поєднання (зіставлення) з конкретною нормою (нормами) трудового права, для того щоб встановити, чи відповідають зібрані фактичні дані (обставини) справи юридичним ознакам, що закріплює та чи інша норма трудового права.

Отже, якщо описати першу стадію кількома словами, то можна сказати, що на ній компетентний орган встановлює, що ж, власне, сталося насправді, якого роду ситуація склалася і чи потребує вона для свого адекватного вирішення втручання компетентного суб'єкта правозастосування.

У зв'язку із цим можемо виділити такі основні кроки, що здійснює правозастосовний орган на першій стадії правозастосування: 1) визначення кола основних (головних, обов'язкових), фактичних обставин справи; 2) встановлення спеціальних та, в разі необхідності, факультативних даних, що можуть мати значення для вирішення ситуації по суті; 3) збір та фіксація доказового матеріалу; 3) вивчення та аналіз встановлених фактичних даних окремо від норми трудового права, у поєднанні із нею та виокремлення на підставі цього обставин, що є суттєвими для вирішення конкретної юридичної ситуації.

При цьому вважаємо за необхідне ще раз наголосити на важливості для якості правозастосовної діяльності такої властивості як достатність фактичних даних. З цього приводу дуже слушно наголошували В. Попов та П. Недбайло, що надмірність фактичних даних суттєво ускладнює роботу суб'єкта правозастосування, позначається на її ефективності, що часом призводить до порушення строків розгляду трудових справ, свавілля, порушення суб'єктивних прав працівників [8, с. 41]. Однак, з іншого боку, неповнота та недостатність фактичних даних сприяють формуванню помилкового уявлення правозастосовного суб'єкта про дійсні обставини справи. Тому включення до юридичного складу фактів, які його не стосуються, тобто юридично незначущих фактів, призводить до неправильних висновків, а, отже, і до неправильного застосування правових норм [8, с. 311].

Завершується перша стадія прийняттям суб'єктом правозастосування певного відповідного рішення, яке стосується тільки його (тобто він приймає його для самого себе), і є підсумком його діяльності щодо встановлення обставин та даних по конкретній справі, які становлять її фактичну основу. Підкреслимо, що це рішення ні в якому разі не є завершальним актом правозастосовного процесу.

Бібліографічні посилання

1. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови / А.О. Івченко. – Х. : Фоліо, 2002 р. – С. 543.
2. Кримінальний процес України : навч. посібник / Кучинська О.П., Кучинська О.А. – К. : Прецедент, 2005.
3. Цивільний процес : навч. посібник / А.В. Андрушко, Ю.В. Білоусов, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін. ; за ред. Ю.В. Білоусова. – К. : Прецедент, 2005.
4. Теліпко В.Е. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу

України / В.Е. Теліпко ; за ред. Притики Ю.Д. – К.: ЦУЛ, 2011.

5. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник / О.Ф. Скакун ; пер. з рос. – Х. : Консум, 2001.

6. Пунько О.В. Правозастосовна діяльність міліції : дис... канд. юрид. наук : 12.00.01 / О.В. Пунько. – К., 2005.

7. Попов В.И. Нормативное регулирование трудовых отношений и применение норм трудового права : автореф. дис. на соискание ученой степени доктора юрид. наук : спец. 12.00.05. «Трудовое право; Право социального обеспечения» / В.И. Попов. – Екатеринбург, 2000.

8. Недбайло П.Е. Вопросы обоснованности и целесообразности применения норм советского права / П.Е. Недбайло ; под ред. С.Н. Братуся // Вопросы общей теории советского права. – М. : Госюриздат, 1970. – С. 405.

Миронюк С.А.,

канд. юрид. наук,

ст. викладач кафедри цивільного права

та процесу ДДУВС

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОЦЕДУРИ РЕЄСТРАЦІЇ НАРОДЖЕННЯ ДИТИНИ ВІДПОВІДНО ДО ПЕРСПЕКТИВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У проєкті Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної реєстрації актів цивільного стану щодо приведення їх у відповідність з Європейськими стандартами», внесеному до ВРУ № 3272, запропоновано запровадити новий порядок реєстрації дитини, народженої поза шлюбом, і батьківство якої не встановлено.

Стосунки між батьками та дітьми можуть мати моральний, духовний, майновий або особистий характер. Духовні та моральні відносини між батьками та дітьми можуть існувати незалежно від того, народжена дитина у шлюбі чи поза шлюбом, чи записані у Книзі реєстрації народжень батьками, чи ні. Але саме, коли є запис у Книзі реєстрації народжень, тоді діти визнаються дітьми своїх батьків не тільки біологічно, а й юридично (у праві). З цього моменту виникає юридичний зв'язок між батьками та дітьми.

У сім'ї батьки і діти наділені певними правами та обов'язками, які ґрунтуються на походженні дітей від батьків, засвідченому державними органами реєстрації актів цивільного стану в установленому законом порядку. Це положення ст. 121 СК України, звичайно ж, стосується як дітей, народжених у шлюбі, так і дітей, народжених особами, які не перебувають у зареєстрованому шлюбі (народжені поза шлюбом).

Отже, визначення походження дитини є підставою виникнення прав та обов'язків матері, батька і дитини (дітей). Слід погодитися з думкою авторів, які вважають батьківські правовідносини такими, що виникають на основі